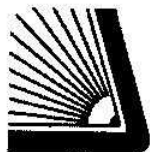

۱۳۶۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَقَدْ تَوَدَّاهُ

گفتاری درباره اعجاز قرآن

محمدجواد گویا

انفشارات نظری

سرشناسه	: گودینی، محمد جواد/۱۳۶۳
عنوان و نام پدیدآور	: گفتاری درباره اعجاز قرآن / محمد جواد گودینی
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات نظری ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۱۳۶:
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۹-۳۴۹-۹:
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا:
موضوع	: قرآن - اعجاز
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۴ بک ۹ گ/ BP۸۶:
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۵۸:
شماره کتابخانه ملی	: ۴۰۱۷۷۱۸:

انتشارات نظری

نام کتاب: گفتاری درباره اعجاز قرآن

نویسنده: محمد جواد گودینی

نوبت چاپ: اول-۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰

«کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص نشر محفوظ ناشر می‌باشد»

دفتر مرکزی: تهران، خیابان ولی عصر (عج)، خیابان سید جواد، پلاک ۳۲، جنب ۲ واحد ۱۷

نیش خیابان فتحی شقاقی، جنب بانک انصار، پلاک ۳۲، جنب ۲ واحد ۱۷

info@nashrenazari.com

www.nashrenazari.com

همراه: ۰۲۱-۱۲۹۴۵۵

تلفن: ۸۸۱۰۲۷۷۵

پیام کوتاه: ۱۰۰۰۰۸۸۱۰۲۷۷۵

قیمت: ۷۵۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۵	پیش گفتار.....
	مجله اول
	کلیات کتاب
۲۷	مقدمه.....
۲۸	اهمیت و ضرورت.....
۳۰	روش اجرا.....
۳۱	کتاب ارائه شده در این زمینه.....
۳۱	در بخش علوم بلاغی.....
۳۱	اسرار البلاغة.....
۳۲	الایضاح فی علوم البلاغة.....
۳۲	المطلوبه.....
۳۳	تلخیص البیان فی مجازات القرآن.....
۳۳	عروس الأفراح.....

۳۳		الإتقان في علوم القرآن
۳۴		مفردات ألفاظ القرآن الكريم
۳۴		الكافي في علوم البلاغة
۳۵		علوم البلاغة
۳۵		در بخش تفسیر قرآن
۳۵		تفسير الكشاف
۳۶		تفسير ميزان
۳۷		البيان في تفسير القرآن

فصل دوم

تعريف اعجاز، فصاحت و بلاغت

۴۳		تعريف اعجاز، فصاحت و بلاغت
۴۶		معناى لغوى و اصطلاحى بلاغت

فصل سوم

حقیقۃ اعجاز قرآن

۷۰		اقسام اعجاز
----	-------	-------------

فصل چهارم

اعجاز لفظی در سوره ی حمد

۸۳		فضیلت سوره مبارکه حمد
۱۲۱		سخن پایانی
۱۲۷		منابع و مراجع

پیش‌گفتار^۱

قرآن دستورالعمل حیات بخش الهی است که بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده و با پایان هستی خلل ناپذیر است و تنها راه شناخت قرآن خود قرآن است و هر کس بیداری استعداد خود می‌تواند از این دریای بیکران استفاده نماید. اساسی که در قرآن کریم یاد شده، خود بهترین معرفی است که حکایت از حقایق این کتاب و طباق آن با طبیعت و جهان تکوین دارد. برخی از اسامی قرآن کریم به شرح زیر است: فرقان، ذکر، تنزیل، حدیث، موعظه، تذکره، حکم، ذکر، حکمه، حکیم، مؤمن، شافی، هدی، هادی، صراط مستقیم، نور، رحمه، جبل، روح، ناصر، حجت، بیان، مجید، عزیز، کریم، عظیم، سراج، منیر، بشیر، نذیر، عجیب، قسیم، سن، عمه و علی.^۲

قرآن کریم همچون چراغی روشن، رهنوردان طریق حقیقت را در همون ساخته و بسان خورشیدی فروزنده نورافشانی می‌کند. این کتاب آسمانی

۱ - دایره المعارف قرآن کریم، نوشته ی حسن سعیدی (بخش مقدمه)

۲ - برای مطالعه ی بیشتر درباره ی نامهای قرآن کریم به کتاب الایجاز فی آیات الاعجاز نوشته ی شیخ محمد ابی الیسیر و دیگر کتبی که در زمینه ی علوم قرآنی به رشته ی تحریر درآمده است، مراجعه فرمایند.

«شفاء و رحمة للمؤمنين» بوده که تشنه کامان معنویت را از دریای بی پایان معارف خویش سیراب می سازد. در طول چهارده قرن گذشته، کتاب های بسیاری در مورد علوم قرآن کریم (تاریخ قرآن، قرائت، تفسیر، بلاغت، صرف و نحو، آیات الأحکام، قصص القرآن و...) توسط دانشمندان کشورهای مختلف اسلامی حتی غیر اسلامی نگاشته شده است؛ ولی هنوز پسر هرگز گذشت قرون متمادی باز هم جای کار، فعالیت و پژوهش در آن وجود دارد و اراست و زیبایی قرآن کریم حفظ شده است.

قرآن چون اقیانوسی بیکران است که هرکس درخور فهم و توان خویش جرعه ای از آن بنوشد، اما آب اقیانوس با بهره برداری دیگران حفظ و بهره ی آن تمام می شود و هنوز هم مرواریدهای درخشان فراوانی در آن کتاب آسمانی وجود دارد که دست هیچ انسانی - باوجود تمامی زحماتی که طی این دوران طولانی - هارده قرن کشیده شده است - بدان نرسیده است.

قرآن آرامش جان مؤمنین و شفای دردهای روحی و دغدغه های ذهنی اهل تقوا است: «وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا»^۱.

ترجمه: «و ما از قرآن آنچه را برای مؤمنان مایه درمان و رحمت است، نازل می کنیم و ستمکاران را جز خسارت نمی افزاید.»

بیضاوی در مقدمه تفسیر خود می نویسد: «الحمد لله الذی نَزَلَ الْفُرْقَانُ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا فَتَحَدَّى بِأَقْصَرِ سُورَةٍ مِنْ سُورِهِ مَصَاقِعَ الْخُطْبَاءِ مِنَ الْعَرَبِ فَلَمْ يَجِدْ بِهِ قَدِيرًا وَأَفْحَمَ مَنْ تَصَدَّى لِمُعَارَضِهِ مِنْ فُصَحَاءِ عَدَنَانَ وَبُلْغَاءِ قَحْطَانَ حَتَّى حَسِبُوا أَنَّهُمْ سَحَرُوا وَتَسَحَّرُوا»^۱.

ترجمه: «سپاس خدای را سزد که فرقان را بر بنده اش فرو فرستاده تا جه بیان را بیس دهد. خداوند با کوتاه ترین سوره، سخنوران بزرگ عرب را مورد تحای قرار داد و آنان توانا نبودند مانند آن را ارائه دهند و برجستگان سخن سرایی عرب را و قحطان [همه ی عرب ها] نتوانستند با آن رویارویی نمایند؛ تا جایی که گمان کردند این سخن جادو است».

پیشوایان معصوم علیهم السلام مواه متذکر عظمت و جلالت کلام الهی بودند و پیروان خود را به قرائت، تدبیر و به کار بستن قرآن کریم دعوت می نمودند که برای نمونه به چند روایت اشاره می شود تا زینت بخش این نوشتار گردد: از پیامبر گرامی اسلام (ص) «معلم نخستین معرفت روایت شده است که فرمودند: «إِنَّ الْقُرْآنَ شَافِعٌ مُشَفِّعٌ وَمَا حَلَّ صَدَقَ»^۲ ترجمه: «قرآن شفیع است که شفاعتش پذیرفته است و آنچه حل گوید مورد پذیرش و تصدیق است».

در حدیث دیگر از آن بزرگوار چنین روایت شده است: «فَضْلُ الْقُرْآنِ

۱- تفسیر بیضاوی ج ۱ ص ۲۰۷

۲- بحار الانوار ج ۹۲ ص ۲۰

عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضَلِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ... الْقُرْآنُ غِنَى لَإِغْنَى دُونَهُ وَ لَا فَقْرَ بَعْدَهُ
 إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ هُوَ حَبْلُ اللَّهِ وَ هُوَ النُّورُ الْمُبِينُ وَ الشِّفَاءُ النَّافِعُ فَاقْرَؤْهُ فَإِنَّ اللَّهَ
 عَزَّوَجَلَّ يُؤْجِرُكُمْ عَلَى تِلَاوَتِهِ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَنَاتٍ»^۱

ترجمه: «فضیلت قرآن بر سائر سخنان همانند فضیلت پروردگار است بر
 سایر مخلوقات ... قرآن غنایی بی مانند است که هیچ گونه فقری بدان راه
 ندارد. قرآن ریسمان خداوند است و نور روشن و شفای سودمند. قرآن را
 تلاوت کنید؛ زیرا خداوند با تلاوت هر حرف آن ده حسنه عطا می کند.»
 همان گوییم که با محظه می گردد در این دو روایت نورانی بر رابطهی
 عمیق و انس که ترد با کلام پروردگار تأکید گردیده است و قرآن ریسمان
 الهی معرفی گردیده که هیچ دستگی بدان راه ندارد. از مولای متقیان و
 پیشوای موحدان نیز نقل شده است:

«ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْكِتَابُ نُورًا لَأُضْفَأَ مَصَاهِرُهُ وَ سِرَاجًا لَإِخْبُو تَوَقُّدِهِ وَ
 بَحْرًا لَإِيدْرَكُ قَعْرِهِ وَ مِنْهَاجًا لَإِضْلُ نَهْجِهِ سَاعًا لَإِظْلَمَ ضَوْؤُهُ وَ فُرْقَانًا
 لَإِخْمَدُ بُرْهَانَهُ وَ تَبَيَّنَا لَا تُهْدَمُ أَرْكَانُهُ»^۲

ترجمه: «خداوند بر پیامبرش کتابی را فرستاد که روشنی اش خاموش
 نمی شود و به تیرگی نمی گراید و دریایی است که انتها آن ندارد، نمی شود
 و راهش به گمراهی نمی انجامد. این کتاب نوری است که پرتو آن خاموش

۱- همان ص ۱۹

۲- نهج البلاغه خطبه ۱۹۹

نمی‌شود و حقی است که برهانش کم فروغ نخواهد شد و راه روشنی است که ستون‌هایش متزلزل نمی‌شود»

قال امیر المؤمنین (علیه السلام): «و فی القرآن نبأ ما قبلکم و خیر ما بعدکم و حکم ما بینکم»^۱

ترجمه: «در قرآن خبر پیشینیان شما و اخبار پس از شما و احکامی که میان‌شان در جمیع آن است وجود دارد».

جلال بدین السیوطی در کتاب «الجامع الصغير فی أحادیث البشیر النذیر» از پیامبر اسلام (ص) چنین روایت می‌کند: «القرآن هو النور المبین و الذکر الحکیم و الصراط المستقیم»^۲.

ترجمه: «قرآن نوری آشکار، یادآوری استوار بوده و راهی است روشن و صحیح».

در روایت نورانی دیگر از مولای متینان (ع) چنین می‌خوانیم:

"إن أردتُم عیشَ السعداء و موتَ الشهداء و النجاءَ یومَ الحسرة و الظلَّ یومَ الحرور و الهدی یومَ الضلالة، فادرسوا القرآنَ فأدبکم الله من و جردکم من الشیطان و رجحان فی المیزان" ^۳.

ترجمه: «اگر خواهان «درک فضیلت» زندگی سعادتمندان و مرگ شهیدان هستید و نجات در روز قیامت و آسایش در آن روز و هدایت در

۱ - معان حکمت ۳۱۳

۲ - الجامع الصغير ص ۲۶۴

۳ - بحار الانوار ج ۹۲ ص ۱۹

هنگامه گمراهی را می‌خواهید، قرآن بخوانید؛ زیرا قرآن سخن خداوند و مایه دوری شیطان و نیک بختی در میزان (قیامت) است.»

از اهل بیت عصمت و طهارت (ع) احادیث فراوانی درباره‌ی اهمیت قرآن، ضرورت نزدیکی به قرآن و عمل به دستورات آن روایت گردیده است که در این مختصر نمی‌توان تمامی آن احادیث را گردآوری نمود.

روایتی از سالار شهیدان امام حسین (ع) نقل شده است:

کِتَابُ اللَّهِ تَزِيلُ عَلَى أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ عَلَى الْعِبَارَةِ وَالْإِشَارَةِ وَاللِّطَائِفِ وَالْحَقَائِقِ. فَالْعِبَارَةُ لِلنَّامِ وَالْإِشَارَةُ لِلخَوَاصِ وَاللِّطَائِفُ لِلأَوْلِيَاءِ وَالْحَقَائِقُ لِلأَنْبِيَاءِ.^۱

ترجمه: «کتاب خداوند به چهار بخش عبارت، اشارات، لطائف و حقایق استوار است. عبارت از آن حرام، اشارت برای درک خواص، لطایف برای اولیاء و حقائق قرآن برای استفاده از انبیاء (ع) است.»

همان گونه که مشاهده گردید، در این روایت ربیبا و عمیق، بهره‌ی همگان از کتاب خداوند یکسان معرفی نشده است، بلکه افراد گوناگون بر اساس درک و معرفشان از کلام خداوند سود می‌برند.

عن أبي عبد الله الصادق (ع): «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ فِيهِ مَنَارٌ مُبِينٌ وَمَصَابِيحُ

الدجی فلیجَلْ جَالٌ بَصْرَهُ و یفتح للضیاء نظره»^۱

ترجمه: «همانا قرآن چراغ هدایت و روشنائی در تاریکی است. انسان باید چشم خود را به نور قرآن روشن کرده و دیدگانش را برای پرتو درخشان آن بگشاید».

امام باقر (ع) نیز چنین روایت گردیده است: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمْ یَدَعْ شَیْئًا یَحْتَاجُ إِلَیْهِ الْأُمَّةُ إِلَّا أَنْزَلَهُ فِی کِتَابِهِ وَ بَيَّنَّه لِرَسُولِهِ وَ جَعَلَ لِكُلِّ شَیْءٍ حُدًّا وَ جَعَلَ عَلَیْهِ دَلِیلًا»^۲.

از صحابی مجید اندر عبد الله بن مسعود چنین نقل شده است: «مَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَقَلْبُهُ بِالْقُرْآنِ، فَإِنَّهُ خَيْرٌ أَثْوَلِینَ وَ الْآخِرِینَ»^۳.

ترجمه: "هر کس خواهان علم و اولی و آخرین است به قرآن رجوع کند؛ زیرا در قرآن خبر گذشتگان و آیندگان نهفته است."

امیرالمؤمنین (ع) که خود قرآن ناطق و دانا به سرار این کتاب بود، در بخش های زیادی از خطبه ها و گفتارهایشان درباره جامعیت قرآن، فضیلت قرآن، ره آوردهای قرآن، شناخت ارزش های قرآن، نقش قرآن در امور قضایی، قرآن شناسی و ... نکات نفی را بیان می کردند که چند مورد را ذکر

۱ - اصول کافی ج ۴ ص ۴۰۰ حدیث ۳۴۶۴؛ برای مطالعه احادیث بیشتر در این زمینه به کتاب اصول کافی کتاب فضل القرآن، میزان الحکمه و ازه قرآن، بحار الانوار ج ۹۲ و تفاسیر روایی قرآن کریم همچون نور الثقلین، العیاشی و البرهان مراجعه فرمایید.

۲ - البرهان فی تفسیر القرآن ج ۱ ص ۲۳

۳ - الاتقان فی علوم القرآن ج ۲ ص ۱۶۰

می‌کنیم:

قال أمير المؤمنين عليّ (ع): "جَعَلَهُ اللهُ رِيًّا لِعَطَشِ الْعُلَمَاءِ وَ رِيْبًا لِقُلُوبِ الْفُقَهَاءِ وَ مُحَاجًّا لَطُرُقِ الصُّلَحَاءِ وَ دَوَاءً لَيْسَ بَعْدَهُ دَاءٌ وَ نُورًا لَيْسَ مَعَهُ ظِلْمَةٌ وَ حَبْلًا وَثِيقًا عُرُوثُهُ وَ مَعْقَلًا مَنِيْعًا ذُرُوثُهُ وَ عِزًّا لِمَنْ تَوَلَّاهُ وَ سَلَامًا لِمَنْ دَخَلَهُ وَ نُدًى لِمَنْ اَتَاهُ وَ غُذْرًا لِمَنْ اَتَحَلَّهُ وَ بُرْهَانًا لِمَنْ تَكَلَّمَ بِهِ وَ شَاهِدًا لِمَنْ خَاصَّ بِهِ".

ترجمه: «دواء، قرآن را مایه‌ی فرونشاندن عطش (علمی) دانشمندان و بهار قلب فقهاء، مانع دلی برای راه صالحان قرار داده است. قرآن دوايي است که پس از آن دردی وجود ندارد و نوری است که همراهش تاریکی نیست. قرآن ریسمانی است که سخت است حکم بوده و پناهی است که استواری آن والا می‌باشد. قرآن مایه عربت کسانی است که آن را دوست می‌دارند و مایه سلامت راه‌یافتگان به حریم خویش است و راه راستی است برای کسی که به آن اقتدا کند و عذری است برای کسی که مل مشاق آن نسبت به نفس خود کند و برهانی است برای کسی که بداند سخن گوید و شاهدهی است برای کسی که مخاصمه نماید.»

شاعر پارسی گوی سبک هندی «اقبال لاهوری» چه نیکو سروده است:

نقش قرآن که بر عالم نشست

نقش‌های باب و کاین راست

فاش گویم آنچه در دل مضمر است آن کتابی نیست خیری دیگر است
چون که بر جان شد جان دیگر شود جان چو دیگر شد جهان دیگر شود

امیر مؤمنان (ع) در جای دیگر می فرماید:

«کتاب ربکم فیکم: مَبْنِیَّ حَلَالِهِ وَ حَرَامِهِ وَ فَرَائِضُهُ وَ فَضَائِلُهُ وَ نَاسِخُهُ وَ مَسْکُومُهُ وَ مُتَشَابِهُهُ وَ مُفَسَّرُ مُجْمَلِهِ وَ مَبْنِیَّ غَوَامِضِهِ بَیْنَ مَا خُوِذَ مِثْقَالُ عِلْمِهِ وَ مُوَسَّعَ سَبُلِ الْبَيَادِ وَ جَهْلِهِ.»^۱

ترجمه: «کتاب ربکم فیکم: در گار در دسترس شماست. این پیام آسمانی همه مصالح و مفاسد حیات دنیوی و اخروی شما را بیان نموده است: حلال و حرام، فرائض و شایستگی ها، ناسخ و منسوخ، مباح و واجبات، خاص و عام، داستان ها، اصول عبرت انگیز و امثال حکم مطلق و مقید، محکم و متشابه را توضیح داده، حقایق ابهام انگیز را تفسیر و مشکلاتش را روشن ساخته است. "در حدیثی دیگر از پیشوای متقین (ع) چنین می خوانیم: «إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ كِتَابًا هَادِيًا بَيْنَ الْخَيْرِ وَالْشَّرِّ. فَخُذُوا نَهْجَ الْخَيْرِ تَهْتَدُوا وَ اجْتَنِبُوا سَبِيلَ الشَّرِّ تَقْصِدُوا.»^۲

"همانا خدای متعال کتابی راهنما نازل کرده است و در آن نیک و بد را آشکار نموده، پس راه خیر را بگیرید تا هدایت شوید و از راه شر برگردید

۱ - دیوان اقبال لاهوری

۲ - نهج البلاغه خطبه اول

۳ - ممان خطبه ۱۶۸